

3

קדושת ירושלים

לשלוש הדתות

ירושלים שלי

תכנית לכבוד שנת ירושלים

בארי BE'ERI

מכון SHALOM HARTMAN
שלום הרטמן INSTITUTE

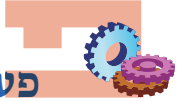

ירושלים היא עיר הבירה של מדינת ישראל. בנוסף על היותה העיר הגדולה ביותר במדינה, ירושלים היא גם מהערים העתיקות בישראל ובעולם בכלל, וכבר בעת העתיקה שימשה כמרכז דתי ורוחני. ממצאים ארכיאולוגיים רבים מצביעים על כך שכבר לפני למעלה מאלפיים וחמש מאות שנה, היו בירושלים מוסדות פולחניים ושלטוניים, וישבו בה צמרת ההנהגה המדינית והרוחנית של עם ישראל. מאז ועד היום, יוחסו לירושלים שלל מסורות - כמו עקידת יצחק, צליבת ישו ותחייתו מחדש ועליית מוחמד למרומים - שהפכו אותה למקודשת בעיניהם של יהודים, מוסלמים, נוצרים ובני דתות אחרות. ישנם בירושלים גם אתרים מקודשים רבים, ובהם הכותל המערבי והר הבית, מסגד אל-אקצא וכנסיית הקבר, שהופכים אותה למוקד עלייה לרגל עבור שלוש הדתות המונותאיסטיות. במאות השנים שקדמו לקום המדינה, כאשר רוב מוחלט של יהודי העולם חי מחוץ לגבולות הארץ, נותרה ירושלים סמל לשאיפה של העם היהודי לעצמאות וריבונות בארצו. במסורת הדתית, בולטת ירושלים באזכורים רבים בטקסטים דתיים שונים ובסידור התפילה, ובמיוחד באיחול "לשנה הבאה בירושלים הבנויה", שבו נוהגים יהודים לברך זה את זה בסיום ליל הסדר ובצאת יום הכיפורים. גם בעת החדשה, לאחר שמרבית היהודים אימצו אורח חיים חילוני, לא אבד מעמדה של ירושלים כעיר הקודש. אפילו שמה של התנועה הציונית, שפעלה להקמת המדינה לאורך המחצית הראשונה של המאה ה-20, מתוך אידיאולוגיה חילונית ולאומית, נגזר מתוך אחד משמות העיר ירושלים: ציון.

1. מהי קדושה?
  2. כיצד הופך מקום לקדוש? כיצד באה לידי ביטוי קדושתה של ירושלים ביהדות, באיסלאם ובנצרות?
  3. איזה מקום תופסת ירושלים בחזון של נביאי ישראל ומנהיגיה לעתיד טוב יותר?
- בשאלות אלה, ובשאלות נוספות הקשורות למעמדה של ירושלים כ"עיר הקודש", נדון בשיעור שלפניכם.**

פעילות פתיחה: קדושה ומקומות קדושים

1. לפניכם תמונות של שישה אתרים קדושים לבני אמונות שונות ברחבי העולם. קראו את המידע על כל אחד מהמקומות הקדושים, וענו על השאלות שבעקבותיהם:

מאצ'ו פיצ'ו, פרו:

מאצ'ו פיצ'ו הייתה עיר קדושה לאנשי האינקה, ממלכה ששגשגה באמריקה הדרומית לפני הכיבוש האירופי. היא התגלתה ב-1911 על ידי חירם בינגהם, מגלה ארצות והרפתקן אמריקני, והדמות שעל פיה נוצרה דמותו של אינדיאנה ג'ונס. מאצ'ו פיצ'ו מושכת אליה מטיילים רבים, גם בגלל הנוף האנדי המרהיב שעוטף אותה וגם בגלל המסתורין שאופף אותה. היא ממוקמת בין צוקים תלולים ויש בה מקדשים ומתקני דת שונים. אחת מהם היא אבן מיוחדת, שתושבי הממלכה הקדומה האמינו כי אם נערה מטילה עליה שתן ניתן לדעת אם היא בתולה. מאצ'ו פיצ'ו נמצאת ב"עמק הקדוש", אזור גדוש באתרים שמכילים חלק מהמיתולוגיה של אותה תרבות אבודה.

מנזרי מטאורה, יוון:

פירוש השם ביוונית הוא "תלוי באוויר". המנזרים האורתודוקסיים מהמאה ה-11 במטאורה שוכנים בפסגות של סלעים בגובה של יותר מ-300 מטרים מעל העמקים שמסביב. כיום רק ארבעה מתוך 24 המנזרים עדיין בשימוש של הקהילות הדתיות. המקום הוגדר כאתר מורשת על ידי אונסק"ו, ומבקרים יכולים כיום להגיע לשם בעזרת מדרגות שנחצבו בסלעים.

המנזר התלוי (מקדש שואנקונג), סין:

אף שהוא נראה חסר יציבות, שכן הוא שוכן בצידו של צוק אנכי, המנזר התלוי, המצוי בסמוך להר הנג בסין, שורד כבר למעלה מ-1,500 שנה. המקדש נבנה בעזרת בסיס של קורות שהוחדרו לתוך הסלע. המימיקום התמוה נבחר כנראה כדי להגן על המקדש פני גשמים ושלגים. מלבד הייחוד האדריכלי שלו, המנזר התלוי מפורסם גם בהיותו המקדש היחיד שמשלב בתוכו את כל שלוש הדתות המסורתיות של סין: קונפוציוניזם, בודהיזם וטאוואיזם.

ורנאסי, הודו:

העיר ורנאסי שוכנת על גדות נהר הגנגס הקדוש - שהוא גוף המים הקדוש ביותר להינדואיסטים, ומוצאותיו בהרי ההימלאיה. העיר היא אחת העתיקות בעולם, ומשמשת כבירה הרוחנית של ההינדואיסטים שמאמינים שהנהר העובר בה הוא למעשה אלה שמסוגלת לשטוף את חטאי המין האנושי. כמות האנשים שנוהרים לעיר כדי להיקבר בה מתחרה רק בכמות האנשים שבאים לטייל בה וליהנות מהטקסים הדתיים המרתקים לכבוד האלה פרוואטי ומסצנת המוזיקה המסורתית המפותחת שבה.

סטונהנג', אנגליה:

בממלכה הבריטית יש עוד כמה מעגלי אבן עתיקים, אך סטונהנג' הוא המפורסם מכולם וחייב את הפופולריות שלו למיסתורין שסביבו. המבנה בן 5,000 השנים שימש כנראה את הדרואידים, כוהני הדת הפגאנית שקדמה לנצרות באירופה, אך עד היום לא התבררה צורתו הייחודית: מקדש, לוח שנה ענק, מצפה כוכבים או הכול יחד. ביום מפנה השמש, ה-21 ביוני, מגיעים המוני אנשים למקום כדי לפגוע בוריהה מבעד לאבנים הענקיות, ובימים רגילים ניתן לצאת למסע רגלי לאורך מסלול של כ-48 ק"מ מסטונהנג' לאובורי (Avebury) - מעגל האבנים הגדול בעולם.

סדונה, אריזונה:

הקדושה המיוחסת לסדונה טמונה ב"מערבולות" (vortexes) - מושג שטבעה המדיום פייג' בריאנט ב-1980 כדי להסביר את "כיסוי האנרגיה" שיוצרים את תחושת השלווה והריכוז שרבים מתארים לאחר הגיעם לאזור המדברי. מאז הפכה סדונה למוקד עלייה לרגל של קהילת הניו-איג' אפשר למצוא בה מרפאים, מורים, קורסים למדיטציה וסדנאות רוחניות שונות.

1. בחרו שלושה אתרים וכתבו: מדוע זהו מקום קדוש? מה הופך את המקום לקדוש? ממה נובעת קדושתו של המקום?
2. האם לדעתכם ישנם מקומות קדושים יותר ממקומות אחרים?
3. היזכרו במקום קדוש שביקרתם בו. תארו את המקום בקצרה וכתבו: למי המקום קדוש? ממה נובעת קדושתו?
4. חלק מהאתרים המוצגים קדושים לדתות שכבר אינם חלק מהתרבות האנושית. לדעתכם, האם קדושת המקום היא דבר שהיה ויישאר לאורך כל הזמנים, או שישנם מקומות שהקדושה שלהם היא זמנית?

1. מה מאפיין את המושג "קדושה"? במה דומה ובמה שונה הגדרה זו מההגדרה שלכם? האם אתם מסכימים או מתנגדים להסבר המושג "קדושה" שהוצג? הסבירו.
2. האם האתרים שהוצגו בתמונות הם אכן מקומות קדושים, לפי ההגדרה של הלקסיקון? הסבירו.

2. כתבו ערך מילוני קצר למושג "קדושה".

3. לפניכם הגדרה למושג "קדושה" מתוך לקסיקון 'מקרא' של אתר מט"ח. קראו אותה והשיבו לשאלות שבעקבותיה:

המשמעות של השורש קד"ש היא: להבדיל, להבחין, להפריד. מקור הקדושה באלוהים, וכל מה שמייוחד לאלוהים או לעבודת האל הוא "קדוש". הקדושה היא תכונה שנמצאת בחפצים, במקומות, בזמנים ובדמויות מסוימות. כל מה שמחוץ לתחום הקדושה הוא "חול". ביטול הקודש או פגיעה בו נקראים "חילול הקודש", ונחשבים לחטא חמור.

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=12664>, אתר מט"ח, לקסיקון מקרא.

1. לפי הכותב, מקומות הופכים להיות בעלי משמעות קדושה בדרכים שונות. מהן אותן דרכים, והאם יש שוני בין התיאור שבקטע ובין חוויית הקדושה לפי הגדרת הלקסיקון המקראי שהוצג בשאלה 3?
2. ורבלובסקי טוען שערים מתקדשות עקב התרחשויות, מסורות או אירועים שונים. האם יכול להיות שעיר מסוימת תהיה קדושה לדתות שונות זו מזו?
3. ירושלים נחשבת כעיר קדושה בעיני מיליוני מאמינים. כתבו שלושה אירועים הקשורים במסורת התקדשותה של ירושלים לכל אחת משלוש הדתות - יהדות, נצרות ואיסלאם.

4. לפניכם קטע מתוך מאמרו של של צבי ורבלובסקי על קדושתה של ירושלים. קראו אותו והשיבו לשאלות שבעקבותיו:

אחת הדרכים שבהן חוותה האנושות את חוויית הקדושה היא בהתייחסות לגורם הזמן (כלומר, למועדי קודש): יש ארצות שנתקדשו בשל הקשר המיוחד של קבוצות אנושיות אליהן. יש מקומות שנתקדשו בשל קיום מסורות והתרחשות מאורעות קדושים בהם (כגון התגלות אלוהית או מעשי ניסים). ערים קדושות, להבדיל ממקומות קדושים, קדושתן באה להן מסיבות שונות ומגוונות: התרחשויות מיוחדות ונסיבות היסטוריות, מציאות קוסמית מיוחדת או מסורות מיתולוגיות. לעתים קשורה קדושתן לחפץ השוכן בהן. במקרים אחרים הקשר הוא למבנה או לאתר מקודש, כגון הערים מכה, רומא, בנארס [ורנאסי] שבהודו ועוד.

ר"י צבי ורבלובסקי, "ירושלים כעיר מקודשת לשלוש הדתות", מינהל חברה ונוער - מאגר מידע ארצי

ירושלים היא עיר הבירה של מדינת ישראל והעיר הגדולה ביותר בה. היא מקודשת לשלוש הדתות - ליהדות, לנצרות ולאיסלאם. חיים בה היום כ-829,000 תושבים (509,000 יהודים - המהווים 63% מאוכלוסייתה; 295,000 מוסלמים - שהם 36%; 15,000 נוצרים - 2%). יחד הם יוצרים עיר מעניינת אך מלאת ניגודים. משום מרכזיותה בעולמם של שלוש דתות גדולות, הייתה העיר מוקד למלחמות וסכסוכים הנמשכים עד עצם היום הזה. בשיעור זה ננסה להבין את משמעותה של ירושלים ליהודים, לנוצרים ולמוסלמים, בעבר ובהווה, ולעמוד על ההבדלים בהתייחסותם לירושלים. נתחקה אחר המקורות לקדושה זו, כמו גם אחר מהותה של קדושת ירושלים לאור הבדלים אלה.

תיאום כוונות

לאחר חורבן בית המקדש השני בשנת 70 לספירת הנוצרים, התקבלה ההלכה שיהודים המרוחקים מירושלים ובית המקדש יתפללו לכיוון ירושלים:

היה עומד בחוץ לארץ - יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל...
 היה עומד בארץ ישראל - יכוין את לבו כנגד ירושלים...
 היה עומד בירושלים - יכוין את לבו כנגד בית המקדש...
 נמצאו כל ישראל מכוונים את לבם למקום אחד.

תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף ל, עמוד א

ירושלים מדרום, מבט לכיוון עמק יהושפט ונחל קידרון, תומס סדון.

1. באיזה אמצעי משתמשים יהודי הגולה כדי לבטא את געגועיהם לירושלים?
2. על פי איזה סדר בנויה ההלכה שקראתם ממסכת ברכות? ומה משקף סדר זה?
3. ירושלים וארץ ישראל מוזכרות בנוסח התפילה פעמים רבות. מה מוסיפה הדרשה גם לעמוד עם הפנים לכיוון ירושלים?
4. איזה סוג של יחסים יוצרת ההלכה הזו בין יהודים החיים במקומות שונים ומרוחקים זה מזה?
5. האם אתם מכירים דתות נוספות שבהן לכיוון התפילה חשיבות מיוחדת? אם כן, ציינו מהן ומהי המשמעות של כיוון התפילה שלהם.
6. האם לכם יש מקום שאליו אתם מכוונים את לבכם, שאתם מרגישים שהוא מעניק "חוויה של קדושה"? כיצד אתם עושים זאת?
7. האם ירושלים היא מקום מובן? מוזכר? באיזה מובן?

ירושלים - עיר של סמל ומופת

בספרו אלטנוילנד תיאר בנימין זאב הרצל את החזון שלו לעיר ירושלים דרך עיניהם של פרידריך וקינגסקורט שהגיעו לעיר בחברתו של דוד ליטבק. על פי התיאור של הרצל, גיבורי הספר מבקרים בעיר המגלמת את חברת המופת שהקימו היהודים בארץ ישראל. העיר הזו משלבת בתוכה בין ישן וחדש, והיא סמל לשלום בין עמים רבים ודתות שונות.

...מיריחו המשיכה החבורה להר הזיתים. ההר הקדום והנפלא הזה איפשר לה להשקיף ללא הפרעה על הנוף שמולו. הנוף היה אותו נוף - מקודש לאנושות, משופע בסמלים דתיים של עמים רבים מתקופות שונות - אבל עכשיו נתווסף אליו יסוד חדש, רבי-עוצמה ומלא שמחה: החיים! ירושלים הפכה גוף אדיר, חי ונושם. ככל שניתן היה להתרשם מנקודת המבט הזאת, בחלקה העתיק שבין החומות, כמעט שלא חל שינוי. הם הבחינו בכנסיית הקבר, במסגד עומר ובכיפות והגגות הישנים, אבל גם בכמה בנייני פאר חדשים. הם ראו מולם בניין חדש, נוצץ ורחב ידיים. זה היה ארמון השלום. שלושה גדולה נחה על העיר העתיקה.

מחוץ לחומות, הייתה התמונה שונה לגמרי. כאן הוקמו רבעים חדשים, הותקנה רכבת חשמלית עירונית, נסללו רחובות, ניטעו עצים, נשתלו מדשאות וגנים שהחיו את השכונות הצפופות ואת השדרות, נוסדו מוסדות לימוד וחינוך, נבנו בנייני מסחר ובתי מגורים מפוארים, ונפתחו מקומות בילוי. דוד קרא בשמות הבניינים שבלטו לעין. זאת הייתה מטרופולין בינלאומית - במושגיה של המאה העשרים.

... בעיר העתיקה כבר לא נותרו בית מגורים; כל המבנים שימשו למטרות צדקה או דת. היו שם אכסניות לעולי רגל, מוסדות קהילתיים, בתי חולים ומוסדות לחולים חשוכי מרפא. כל אלה שירתו את הנוצרים, את המוסלמים או את היהודים ועמדו זה לצד זה בשורה. על חלקת אדמה גדולה ומרובעת עמד ארמון השלום רבי-הרושם; שאירח כנסים בינלאומיים של אוהבי שלום ושל אנשי מדע מכל התחומים. העיר העתיקה הייתה אתר בינלאומי ושימשה מולדת לעמים רבים...

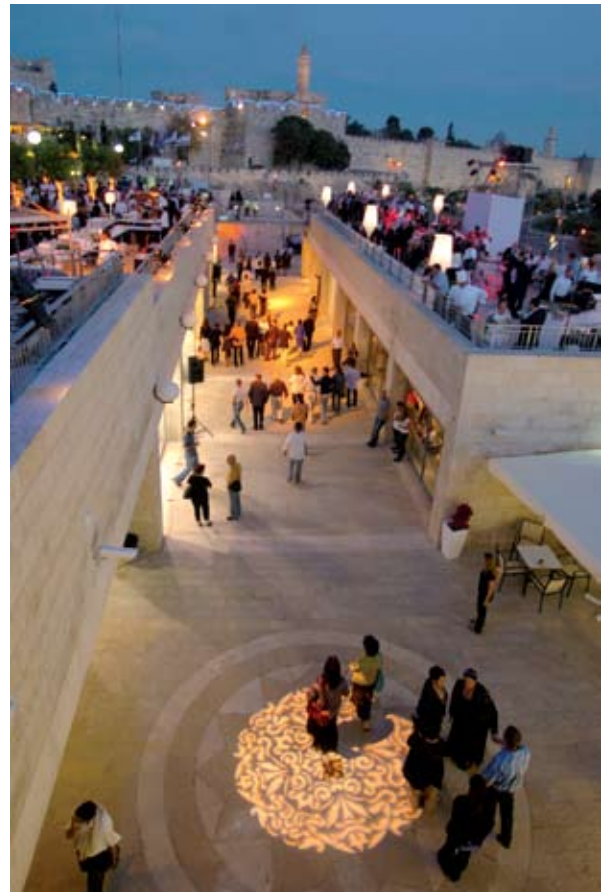

כנסיית הקבר ומסגד עומר

כנסיית הקבר

מסגד עומר

המרכז המסחרי ממילא המקשר את העיר החדשה עם רחבת הכניסה לשער יפו. המרכז מחדש את הקשר עם המרכז המסחרי הישן שנהרס בפרעות בדצמבר 1947.

בית המקדש

71

586

70

1. הרצל האמין שירושלים צריכה לבטא שילוב בין ישן לחדש.
  - א. כיצד ביקש הרצל לשמר את אופייה המיושן של העיר ירושלים?
  - ב. כיצד ביקש הרצל לחדש את העיר ירושלים?

2. מהם היחסים בין הדתות והעמים למיניהם בעיר ירושלים בחזון של הרצל?

3. לצד האתרים הקיימים ביקש הרצל להקים בירושלים שני בניינים חדשים: ארמון השלום ובית המקדש. תארו את מראם החיצוני של שני המבנים, את הפעילות שהתרחשה בכל אחד מהם ואת המטרה שלשמה ביקש הרצל לבנות כל אחד מהם.

המקדש והסתיו, מבט ממזרח, מודל ירושלים בימי בית שני במוזיאון ישראל

...ארמון השלום הוא המרכז של המאמצים הבינלאומיים להקל את סבלם של האומללים בכל העולם. אם, למשל, אירע אסון במקום כלשהו - שריפה, שיטפון, רעב או מגיפה - מודיעים על כך במברק לארמון השלום. כאן תמיד אפשר למצוא מקורות מימון, משום שלא רק הבקשות מתנקזות אליו, אלא גם התרומות. מועצה קבוצה, שחבריה נבחרים מבני האומות השונות, מפקחת על חלוקה הוגנת ושוויונית של התרומות. פונים אליה גם ממצויאים, אמנים ומדענים שנוקקים לתמיכה כדי להשלים את עבודתם. הם באים לכאן בעקבות הפתגם המתנוסס מעל שער ארמון השלום: ... 'שום דבר אנושי אינו זר לי' ואם הם נמצאים ראויים, הם זוכים לעזרה בהתאם לאפשרויות...
בית המקדש הוקם מחדש כי הגיע הזמן לכך... בהיכל הנהדר [של בית המקדש] נשמעו קולות זמרה ונגינת כלי מיתר. הצלילים נגעו בנימי נפשו של פרידריך. זה היה מוזר; הם החזירו אותו לעבר הפרטי שלו ולימים רחוקים בהיסטוריה של עם ישראל. המתפללים סביבו נעו ומלמלו את מילות התפילה...

המחשבות הללו, שהיו רוויות בצלילי המנגינות העבריות, הבהירו לפתע לפרידריך את המשמעות של בית המקדש. בימי קדם, בתקופת מלכות שלמה, בית המקדש המעוטר בזהב ובאבנים יקרות היה סמל לעוצמה ולגאווה של ישראל. המקדש - על המתכות היקרות שלו ועל עצי הזית, הארז והברוש שמהם נבנה בסגנון הימים ההם - היה בגדר תאווה לעיניים. אבל לא על מבנה נראה לעין ונתפס בחושים, מפואר ככל שיהיה, שפכו היהודים דמעות במשך אלף ושמונה מאות שנים. לא על חורבות המבנה ההרוס בכו. בני כזה לא היה אלא שטות. לא ולא; הם נאנחו על מה שהיה נסתר מן העין, אבל בא לידי ביטוי באבני בית המקדש. את הדבר הנסתר הזה פרידריך חש בבית המקדש שנבנה מחדש בירושלים. לבו התרחב והתמלא יראה. במקום הזה עומדים בני עמו העתיק של אלוהים ששבו לארצם, ונושאים את עיניהם אל הנסתר. הם עומדים כאן כפי שעמדו אבותיהם בימים עברו על הר המזריה...

(בנימין זאב הרצל, אלנטנוילנד, עמ' 265-270)

משימה: סיור וירטואלי בירושלים

הביטו בתצלומים מהעיר ירושלים ונסו לזהות מה נראה בכל אחד מהם.
דונו בכיתה בשאלה: האם חזונו של הרצל לעיר ירושלים התגשם?

1. הכותל המערבי

3. הרכבת הקלה

2. פארק התעשייה

4. יהודים וערבים יחדיו

6. היילי מג"ב

מילכל פתאל

5. קבצנים וחסרי בית

הנביא ישעיהו

חזון אחרית הימים

הרצל לא היה הראשון שהאמין שירושלים יכולה להפוך לסמל של שלום ואחוה באמצעות מוסדות בעלי אופי בינלאומי שיקומו בה. אחד ממקורות ההשראה העיקריים של הרצל לחזונו לעיר ירושלים הוא נבואת אחרית הימים של ישעיהו. כמו הרצל, גם ישעיהו ראה בעיר ירושלים סמל לתיקון החברה האנושית כולה.

וְהָיָה בְאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת, וְנָהְרוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם. וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לִכּוֹ וְנַעֲלָה אֵל הַר ה' אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וִירְנוּ מִדְרָכָיו וְנִלְכָה בְּאַרְחֻתָיו, כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תּוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם. וְשָׁפַט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים, וְכָתְתוּ חֲרֻבוֹתֵם לְאֵתִים וְחַנִּיתוֹתֵיהֶם לְמִזְמֹרוֹת לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה.

(ישעיהו ב, ב-ד)

אור לגויים

ארמון הורדוס (מגדל דוד) משקיף על הר הבית ממערב על רקע היכל הספר במודל ירושלים בימי בית שני במוזיאון ישראל

משימת סיכום: ירושלים ושלוש הדתות

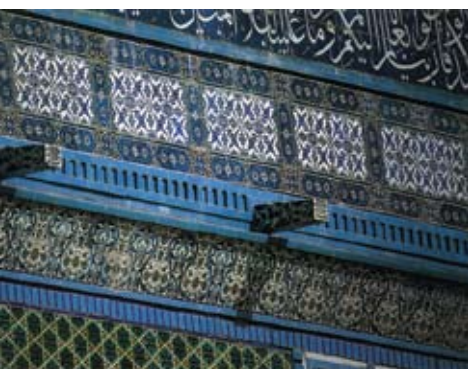
בדפי המידע שלפניכם תיאור הקשר ההיסטורי־דתי של היהדות, הנצרות והאיסלאם לירושלים.

התחלקו לחוליות. כל חוליה תקבל שלוש כרטיסיות, שמסבירות את סיבת התקדשות ירושלים לכל אחת משלוש הדתות. השלימו את הטבלה והשוו את תשובתכם לתשובת הקבוצות האחרות.

יהדות	איסלאם	נצרות	
			מייסד הדת
			שם הספר הקדוש
			אירועים בחיי המייסד הקשורים בירושלים
			אתרים קדושים מרכזיים בירושלים
			דרגת הקדושה של ירושלים בדת
			איך הדת משמרת את הזיקה לירושלים

1. "ונהרו אליו כל הגויים" - לפי חזונו של ישעיהו הנביא, מהן תכונותיה של ירושלים כמקום שאליו נוהרים כולם?
2. מה תפקידה של העיר ירושלים בחזון של ישעיהו, מה תפקידה בחזון של הרצל ומה משותף לשני החזונות?
3. במציאות של ימינו מתקיימת נבואת ישעיהו באופן זה שירושלים היא עיר שמגיעים אליה אנשים מאמונות שונות. מהן ה"תכונות" שהם מוצאים בירושלים של היום?
4. מהי ירושלים האידאלית בעיניכם? מהם ההיבטים החיוביים שלה המעוררים בכם השראה, ומהם ההיבטים השליליים המעוררים בכם דאגה?
5. פסוקים אלה מנבואת ישעיהו חקוקים בחזית בניין האומות המאוחדות (האו"ם) בניו יורק. מדוע לדעתכם נבחרו פסוקים אלו לייצג את ארגון האו"ם?

דף הסבר 1 - קדושת ירושלים לאיסלאם

היום עומד מעל ל"אבן השתייה", המקום שלפי הדתות המונותואיסטיות נברא בו העולם, אחד המבנים היפים בעולם: "כיפת הסלע". קדושתה של ירושלים באיסלאם מבוססת בראש ובראשונה על פרשת מסע הלילה בקוראן (סורה 17, פסוק 1), שהתרחש במאה השביעית לספירה, ואף ששמה אינו מוזכר במסע, המסורת המוסלמית קושרת את המסע לירושלים:

"نحمد الله على أن (الله) الذي أخذ خادمه ليلا من المسجد الحرام (مكة) إلى المسجد الأقصى الذي نحن استقبل البيئة".

תרגום: "ישתבח זה (אללה) אשר הסיע את עבדו בלילה מן המסגד הקדוש (של מכה) אל המסגד הקיצון אשר בירכנו את סביבתו".

המסורת שבעל-פה, ביארה את הרמז הסתום הזה.

כל המפרשים המוסלמים של הקוראן מסכימים שה"עבד" הוא מוחמד. הדעה המקובלת היא ש"המסגד הקיצון" הוא הר הבית בירושלים, לכן נבנה שם מסגד אל-אקצה (הקיצון). שם התפלל מוחמד עם הנביאים אברהם, משה, ישו ועוד. הוא דיבר עם אללה על עיקרי האיסלאם ואלוהים ציווה לו להתפלל חמישים תפילות יומיות, אך בעצת משה הוא הפחיתן לחמש.

סיפור זה ופירושו המקובל העלו את קדושת ירושלים באיסלאם לדרגה גבוהה ביותר, רק הכעבה (האבן השחורה) במכה, והמסגד של מוחמד בעיר מדינה, נתפסים כעולים על הר הבית בירושלים בקדושתם.

האמונה המוסלמית מקשרת את ירושלים במיוחד עם יום הדין: באחרית הימים יתקע אסראפיל, הוא מלך המוות, שלוש תקיעות שופר בעומדו על "הסלע", וזאת לאחר שהכעבה תבוא לבקר את הר הבית.

בספרים ערביים יש תיאורים מפורטים של כינוס המתים על הר הזיתים, שממנו יעברו על גשר צר להר הבית ובעוברים בו יישאל כל אדם על מעשיו וידון על פיהם.

לירושלים נודע מקום מיוחד במיסטיקה המוסלמית. לפי מסורת מוסלמית, בירושלים חיים 40 צדיקים שבזכותם יורדים גשמים, נמנעות מגפות וקיים העולם כולו. כבר ראשוני המיסטיקנים המוסלמים היו סבורים ששיבה בירושלים מזככת את הנפש, לכן רבים מהם באו לירושלים כדי להסתופף בקדושתה.

כיום נתון הר הבית והמסגדים הסמוכים לו בשליטת הווקף (ההקדש המוסלמי).

ספר הקוראן (העיר ירושלים אינה מוזכרת בו)
משמאל למעלה למטה: (1) אבן השתייה (ספריית הקונגרס), (2) מסגד אל אקצה, (3) כיפת הסלע, מבנה מהודר הבנוי במקום שעמד בית המקדש השני שנחרב בשנת 70, ברקע הר הזיתים (4,5) עיטורי מוזאיקה ופסוקים מעטרים את פנימו וחזיתו של המבנה

דף הסבר 2 - קדושת ירושלים לנצרות

הקהילה הנוצרית הראשונה שעליה מתבססות כל הכנסיות, הכיתות והזרמים בנצרות נוסדה בירושלים בעקבות אירועים שהתרחשו בעיר - ביקורו של ישו בירושלים בשבוע האחרון בחייו, משפטו, צליבתו וקבורתו בה. בירושלים. לאחר צליבתו, קם ישו לפי המסורת לתחייה ועלה לשמים. בכך, נסתיימה שליחותו הארצית.

אירועים אלה הם - לפי התפיסה הנוצרית - המאורעות המרכזיים והמכריעים בתולדות האנושות ובגורלה. על כן, ארץ ישראל הייתה מאז ומתמיד נערצת על ידי הנוצרים כ"ארץ הקודש", וירושלים כ"עיר הקדושה". עולי הרגל בכל הדורות התרפקו עליה ולא חדלו מלפקוד את המקומות הקדושים הקשורים בסוד הגאולה, מתוך אמונה שביקור בירושלים מחזק את האמונה ומקרב את האדם לשלמותו הנוצרית, ושהמגע הפיזי באתרים ובאובייקטים קדושים הוא בעל ערך פלאי ומכפר.

במאה הרביעית חיזק קונסטאנטינוס קיסר את הדימוי של ירושלים על ידי האדרתם של המקומות הקדושים, ובראשם כנסיית קבר ישו, שעומדת על תילה עד עצם היום הזה.

בסוף המאה הרביעית היו בירושלים למעלה מ-300 מוסדות נוצריים - כנסיות, מנזרים, בתי מחסה וכו'. שחרור ירושלים מידי המוסלמים היה המטרה המוצהרת העיקרית של מסעי הצלב (במאות ה-11-13). הצלבנים היו בראש ובראשונה עולי רגל לירושלים.

כיום, הביטוי העיקרי של הנוכחות הנוצרית בירושלים הוא באמצעות עשרות רבות של מוסדות דת השייכים לכל הפלגים והכיתות הנוצריים העיקריים המתקיימים בעולם, ובבעלות על אדמות רבות בירושלים, שנרכשו עוד בשלהי המאה ה-19.

בתמונות למעלה: נערה מדליקה נרות (סמל נוצרי לניצחון האור על החושך) משמאל למעלה למטה: טכס אורתודוקסי בכנסיית הקבר, דמות ישו במיקומו של הצלב בכנסיית הקבר, שלט ה'ויה דולורוזה', תהלוכה נוצרית בתחנה החמישית בויה דולורוזה, נושא צלב בדמות ישו בתהלוכה

דף הסבר 3 - קדושת ירושלים ליהדות

ירושלים היא העיר הקדושה ביותר ליהדות. קדושתה נובעת מהאמונה הדתית שזהו המקום שבו בחר הבורא לשכן את שכנתו ושמו (ועל כן היא נקראת בתהילים עיר האלוהים), וכן מהעובדה ההיסטורית שבית המקדש הראשון שכן בה בתחילת האלף הראשון לפני הספירה, ובית המקדש השני התקיים בה מן המאה הרביעית לפני הספירה עד המאה הראשונה לספירה.

לפי המדרש, האדמה שבה השתמש אלוהים לבריאת האדם הובאה מהר המוריה (במקום שבו שוכן הר הבית היום), ובאותה הנקודה עמד אברהם להקריב את בנו יצחק לפני כ-5,000 שנה. ההתיישבות היהודית הראשונה בירושלים החלה לפני כ-3,000 שנה, כאשר דוד המלך הכריז על ירושלים כעל עיר בירתו, והפך אותה למרכז המדיני והדתי של ממלכת ישראל המאוחדת. ירושלים אינה מוזכרת בחמשת חומשי תורה בשמה, אלא כ"מקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו לשכן שמו". יש השערה כי העיר שְׁלַם הנזכרת בספר בראשית (יד, יח) היא ירושלים. ירושלים מופיעה בשמה פעמים רבות בשאר ספרי התנ"ך (653 פעמים), וכן במשנה, בתלמוד, ובתפילות (120 פעמים). כמו כן היא מופיעה בשם "ציון".

על פי המקרא וההלכה ישנן כמה מצוות הכרוכות בירושלים, וכולן סובבות סביב ריכוז הפולחן ובניית בית המקדש שם. המצווה המרכזית היא העלייה לרגל, שלוש פעמים בשנה, בחג הפסח, בחג השבועות ובחג הסוכות. בנוסף, בעת התפילה מצווים המתפללים להפנות את הפנים לכיוון ירושלים (והמתפללים בירושלים עצמה - לכיוון הר הבית).

על פי היהדות, חזון אחרית הימים, שבו יופיע המשיח ותרחש תחיית המתים, יתממש בירושלים. היא תהפוך למרכז עולמי, ואליו ינהרו כל הגויים.

במהלך ההיסטוריה נכבשה ירושלים פעמים רבות על ידי בני עמים שונים. פעמיים הרבו העיר והמקדש אשר בה, והיהודים הוגלו מארצם. היהודים לא ויתרו ובכל פעם עשו את דרכם חזרה למקום הקדוש להם. כך הפכה ירושלים בתודעה היהודית לסמל לכמיהה ולגעגועים לשוב לארץ ישראל. יהודים חיים בירושלים כבר יותר מ-2,000 שנה, ואלה החיים בגולה לא פוסקים לחלום עליה ולהתפלל אליה. כיום, כבר 68 שנים, מאז 1948, ירושלים היא בירת מדינת ישראל, המוגדרת כמדינה יהודית.

בתמונות למעלה: הכמיהה לגאולה, מחזור יום הכיפורים משמאל למעלה למטה: הכותל, מזוזה, נושא ספר תורה, על טליתו רקום: "הביאנו לציון ברינה, מזכרת ירושלים, תפילין